

Joanna A. Kościelna

WSTĘP

Projekt *Konstelacja Szczecin. Przegląd filmów gwiazd kina urodzonych w Szczecinie* powstał w 2010 roku. Był efektem współpracy szczecińskich instytucji naukowych i kulturalnych oraz Landesmuseum w Greifswaldzie. Składał się z dwóch części – przeglądu filmów fabularnych z udziałem aktorów urodzonych w Szczecinie, filmów dokumentalnych poświęconych Szczecinowi i Pomorzu oraz konferencji historyczno-filmoznawczej. Z pewną satysfakcją należy podkreślić, że organizowane sesje filmoznawcze miały charakter pionierski, ponieważ wcześniej w Szczecinie nie odbywały się spotkania naukowe poświęcone historii filmu. Konferencje „konstelacyjne” były także wydarzeniami w pełni szczecińskimi – akcentowały związki miasta z filmem i z ludźmi kina tu urodzonymi. Takie ujęcie było oryginalnym pomysłem, nienaśladowującym wydarzeń filmowych już w Polsce funkcjonujących.

Pierwszy przegląd filmów *Konstelacja Szczecin* (8–10.11.2010) współorganizowany przez Archiwum Państwowe w Szczecinie, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego, Europejską Stolicę Kultury „Szczecin 2016”, Stowarzyszenie Twórców i Producentów Sztuki oraz Landesmuseum w Greifswaldzie, miał charakter przekrojowy, a jego bohaterami była grupa aktorów urodzonych przed 1945 rokiem w Szczecinie: Ulrich Bettac, Hugo Döblin, Heinrich George, Dita Parlo, Hans-Heinrich von Twardowski, Hilde Weissner, zaś pokłosem sesji naukowej – wydana pod redakcją Radosława Skryckiego publikacja *Konstelacja Szczecin. Aktorzy szczecińscy i kino okresu międzywojennego*¹.

*II Konstelacja Szczecin. Dita Parlo rediviva!*², w której obok trójki głównych organizatorów bardzo ważną rolę odegrało Muzeum Narodowe w Szczeci-

¹ *Konstelacja Szczecin. Aktorzy szczecińscy i kino okresu międzywojennego*, red. R. Skrycki, Szczecin 2011.

² Projekt był realizowany od 18 do 20 października 2011 r.

nie, miała charakter monograficzny – jej bohaterką była Dita Parlo (1908–1971), artystycznie związana między innymi z kinem Jeana Vigo, Jeana Renoira, Georga Wilhelma Pabsta, Dimitri Krisanoffa. Naturalną konsekwencją jej powiązań artystycznych było zwrócenie uwagi na kino kontestatorów, stąd tytuł sesji naukowej: *Dita Parlo i kino buntowników: anarchiści, pacyfiści, rewolucjoniści w kinie i o kinie. Przykład francuski i niemiecki 1918–1945*³.

Monograficzny charakter zachowano przygotowując *III Konstelację Szczecin*⁴. Przegląd filmowy i konferencję poświęcono roli i problemom kina w państwie totalitarnym, przede wszystkim w okresie międzywojennym. Tytuł sesji naukowej *Kino wobec totalitaryzmu. Heinrich George i trudne wybory artysty w Niemczech międzywojennych* dowodził, że organizatorom zależało, aby na problematykę kina tego czasu spojrzeć przez pryzmat biografii wybitnego niemieckiego aktora teatralnego i kinowego, Heinricha George i następstw jego życiowych wyborów.

Heinrich George (1893–1946) to człowiek naznaczony pokoleniowym doświadczeniem Wielkiej Wojny 1914–1918, później sympatyk lewicy, który ostatecznie stał się twarzą systemu hitlerowskiego.

Organizatorzy, zachęcając dla rozważań o konsekwencjach wyborów artystów tworzących w państwach totalitarnych, służebnej roli filmu wobec systemów autorytarnych i totalitarnych oraz wszechobecnej w przekazie filmowym tego czasu propagandzie, chcieli także zwrócić uwagę na wartość artystyczną powstających wówczas filmów. Były to bowiem często dzieła przełomowe, dzisiaj stanowiące klasykę gatunku. Celem konferencji było także zwrócenie uwagi na wielowymiarowość kina III Rzeszy, ZSRR czy Włoch i wydobyć możliwie różnych aspektów kinematografii tego czasu.

Wybór Heinricha George i jego filmów dawał także możliwość przedyskutowania stosunku do przeszłości Pomorza, szczególnie w okresie hitlerowskim, zwrócenia uwagi na skutki ogromnego poparcia, jakie społeczeństwo pomorskie udzielało Hitlerowi i jego partii.

Biografia osobista i artystyczna Heinricha George miała być takich rozważań zarówno pretekstem, jak i punktem odniesienia.

³ *II Konstelacja Szczecin. Dita Parlo i kino buntowników*, red. J.A. Kościelna i R. Skrycki, Szczecin 2012.

⁴ Organizatorzy *III Konstelacji*: Archiwum Państwowe w Szczecinie, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich. Oddział w Szczecinie, Landesmuseum w Greifswaldzie.

W ramach przeglądu filmów pokazano cztery filmy z udziałem Heinricha George: *Marnotrawna córka /Heimat*, reż. Carl Froelich, 1938; *Kolberg*, reż. Veit Harlan, 1945; *Die Degenhardts*, reż. Werner Klinger, 1944; *Jud Süß*, reż. Veit Harlan, 1940 oraz dwa filmy w reżyserii Leni Riefenstahl: *Olimpiada cz. I (Olympia)*, 1938) oraz *Triumf woli (Triumph des Willens)*, 1934).

Przed prezentacją dwóch filmów: *Kolberg* i *Jud Süß*, zgodnie z wymogami postawionymi przez właściciela praw – Murnau Stiftung – odbyły się prelekcje wyjaśniające okoliczności ich powstania, propagandową wymowę i miejsce w historii kultury. Obydwa filmy są bowiem na liście filmów z ograniczonym prawem wyświetlania (*Vorbehalttsfilme – VB-Filme*). Zgodę na pokaz każdorazowo wydaje Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemiec. Organizatorzy tę zgodę uzyskali, aby jednak te filmy pokazać, należało jeszcze z odpowiednim wyprzedzeniem przesłać do zaakceptowania Fundacji Murnau dosłowne tłumaczenia list dialogowych. Po wszystkich pokazach odbywały się, chwilami bardzo burzliwe, dyskusje naukowców z widzami i dziennikarzami.

W niniejszym tomie „Przeglądu Zachodniopomorskiego” zaprezentowano referaty wygłoszone w czasie konferencji historyczno-filmoznawczej. Miłosz Stępiński omówił propagandę olimpijską III Rzeszy i sposób prezentacji olimpiady z 1936 roku w nazistowskiej prasie. Do problemów propagandy nawiązał także Wojciech Wicher, pisząc o kulcie przywódcy III Rzeszy w filmie Leni Riefenstahl *Triumf woli*. Maciej Szukała przeanalizował problem prawdy historycznej w filmach, których bohaterem był król Fryderyk II w kontekście ich funkcji propagandowych. Tomasz Kłys przedstawił kontrowersje wokół interpretacji postaci doktora Mabuse, bohatera dwóch filmów Fritza Langa. Mariusz Guzek omówił postać i twórczość czeskiego reżysera i scenarzysty – Otakara Vávry. Wojciech Otto przybliżył problemy polskiego filmu propagandowego londyńskiego Biura Filmowego. Joanna Kościelna skupiła się na prezentacji kilku elementów biografii artystycznej i politycznej Heinricha George.

Projekt *III Konstelacji Szczecin* był dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa (Fundusz Małych Projektów INTERREG IVA Euroregionu Pomerania). Przegląd filmowy i konferencja odbywały się w Szczecinie od 17 do 20 października 2012 roku.